WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

BARQAROR TIL BIRLIKLARIDA LINGVOMADANIY KODLARNING IFODALANISHI (TAJRIBA-SINOV ASOSIDA)

Qo‘qon DU 1-kurs magistranti

Valijonova Mag‘ruba

Annotatsiya: Mazkur maqolada barqaror til birliklarida lingvomadaniy kodlarning ifodalanish xususiyatlari magistrlik dissertatsiyasi doirasida o‘tkazilgan ilmiy stajirovka natijalari asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida frazeologik birliklar, maqol va matallar tanlab olinib, ular lingvomadaniy nuqtayi nazardan tizimli o‘rganildi. Shuningdek, barqaror birliklarning semantik, pragmatik va madaniy qatlamlari aniqlanib, ularda milliy tafakkur, qadriyatlar hamda ijtimoiy tajribaning ifodalanish mexanizmlari ochib berildi. Amaliyot davomida olingan natijalar asosida barqaror til birliklarini lingvomadaniy jihatdan tahlil qilishning samarali usullari ishlab chiqildi hamda ularni ta’lim jarayonida qo‘llash imkoniyatlari asoslandi.

Kalit so‘zlar: barqaror til birliklari, lingvomadaniyat, lingvomadaniy kod, frazeologizm, maqol va matallar, milliy madaniyat, semantik tahlil, pragmatika, lingvistik tahlil, ta’lim jarayoni

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности выражения лингвокультурных кодов в устойчивых языковых единицах на основе результатов научной стажировки, проведённой в рамках магистерской диссертации. В процессе исследования были отобраны фразеологизмы, пословицы и поговорки, которые проанализированы с лингвокультурологической точки зрения. Определены их семантические, прагматические и культурные слои, а также раскрыты механизмы отражения национального мышления, ценностей и социального опыта. На основе полученных результатов предложены эффективные подходы к

лингвокультурному анализу устойчивых единиц и обоснованы возможности их применения в образовательном процессе.

Ключевые слова: устойчивые языковые единицы, лингвокультура, лингвокультурный код, фразеологизм, пословицы и поговорки, национальная культура, семантический анализ, прагматика, лингвистический анализ, образовательный процесс.

Abstract: This article examines the features of expressing linguocultural codes in stable linguistic units based on the results of a scientific internship conducted within the framework of a master's thesis. In the course of the study, phraseological units, proverbs, and sayings were selected and analyzed from a linguocultural perspective. Their semantic, pragmatic, and cultural layers were identified, and the mechanisms reflecting national mentality, values, and social experience were revealed. Based on the obtained results, effective approaches to the linguocultural analysis of stable units were proposed, and the possibilities of their application in the educational process were substantiated.

Keywords: stable linguistic units, linguoculture, linguocultural code, phraseological units, proverbs and sayings, national culture, semantic analysis, pragmatics, linguistic analysis, educational process.

Kirish

Zamonaviy tilshunoslikda til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni o‘rganish muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Ayniqsa, lingvomadaniyatshunoslik doirasida til birliklarida mujassamlashgan milliy-madaniy mazmunni aniqlash, ularning semantik va pragmatik xususiyatlarini tahlil qilish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bu jarayonda barqaror til birliklari — frazeologizmlar, maqol va matallar — alohida e’tiborni talab etadi, chunki ular xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy munosabatlari, qadriyatlari va dunyoqarashini o‘zida mujassam etgan muhim lingvomadaniy manbalardan hisoblanadi.

Mazkur maqola magistrlik dissertatsiyasi mavzusi — “Barqaror til birliklarida lingvomadaniy kodlarning ifodalanishi” — doirasida o‘tkazilgan ilmiy stajirovka natijalariga asoslanadi. Stajirovka jarayonida nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg‘unlashtirish, mavjud ilmiy qarashlarni tahlil qilish hamda ularni konkret til materiallari asosida sinab ko‘rish imkoniyati yaratildi. Xususan, ilmiy rahbar bilan hamkorlikda tadqiqot yo‘nalishi aniqlashtirilib, tajriba-sinov ishlari dasturi ishlab chiqildi va bosqichma-bosqich amalga oshirildi.

Stajirovka davomida lingvomadaniyatshunoslik, frazeologiya va semantika yo‘nalishlariga oid ilmiy manbalar chuqur o‘rganildi hamda ularning asosiy nazariy qarashlari umumlashtirildi. Shu bilan birga, o‘zbek tilidagi barqaror birliklar tanlab olinib, ular lingvomadaniy nuqtayi nazardan tahlil qilindi. Ushbu jarayon til birliklarining faqat semantik emas, balki madaniy qatlamlarini ham ochib berishga xizmat qildi.

Amaliyot jarayonida to‘plangan materiallar va olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, barqaror til birliklari tarkibida lingvomadaniy kodlar turli shakllarda — obrazli ifodalar, ramziy ma’nolar va assotsiativ bog‘lanishlar orqali namoyon bo‘ladi. Bu esa ularni chuqur o‘rganishni, ayniqsa, tizimli va ilmiy yondashuv asosida tahlil qilishni taqozo etadi.

Muhokama va natijalar

Mazkur maqolaning maqsadi stajirovka davomida olib borilgan tajriba-sinov ishlari asosida barqaror til birliklarida lingvomadaniy kodlarning ifodalanish xususiyatlarini yoritishdan iborat. Shunga muvofiq, maqolada nazariy qarashlar amaliy materiallar bilan uyg‘un holda tahlil qilinadi hamda olingan natijalar umumlashtiriladi.Mazkur tadqiqot magistrlik dissertatsiyasining birinchi bobini shakllantirish jarayoni bilan bevosita bog‘liq holda, ilmiy amaliyot (stajirovka) davomida olib borilgan tajriba-sinov ishlari asosida amalga oshirildi. Amaliyot jarayonida bajarilgan ishlar

bosqichma-bosqich tashkil etilib, har bir bosqich dissertatsiyaning nazariy asoslarini ishlab chiqishga xizmat qildi.

Stajirovkaning dastlabki kunlarida tashkilot faoliyati, kafedra tuzilmasi hamda ilmiy yo‘nalishlar bilan tanishish orqali tadqiqotning umumiy yo‘nalishi aniqlashtirildi. Shu bilan birga, ilmiy rahbar bilan hamkorlikda magistrlik dissertatsiyasi bo‘yicha tajriba-sinov ishlari dasturi ishlab chiqildi. Ushbu dasturda barqaror til birliklarini tanlash, ularni lingvomadaniy jihatdan tahlil qilish va natijalarni tizimlashtirish mezonlari belgilab olindi.

Amaliyotning keyingi bosqichida dissertatsiya mavzusiga oid nazariy manbalarni o‘rganish va tahlil qilish ishlari olib borildi. Xususan, lingvomadaniyatshunoslik, frazeologiya va semantika yo‘nalishidagi ilmiy adabiyotlar tahlil qilinib, barqaror til birliklari hamda lingvomadaniy kod tushunchalarining ilmiy talqinlari umumlashtirildi. Ushbu jarayon dissertatsiyaning birinchi bobi uchun zarur bo‘lgan nazariy asoslarni shakllantirishga imkon berdi.

Shuningdek, amaliyot davomida bakalavriat ta’lim yo‘nalishi bo‘yicha darsliklar, o‘quv-uslubiy majmualar va me’yoriy hujjatlar bilan tanishildi hamda ular tahlil qilindi. Bu tahlillar orqali barqaror til birliklarining o‘quv jarayonida berilish darajasi, ularning lingvomadaniy jihatdan yoritilishi va o‘qitish usullari o‘rganildi. Natijada, mavjud o‘quv materiallarida lingvomadaniy yondashuv yetarli darajada aks etmaganligi aniqlandi.

Tajriba-sinov ishlarining muhim bosqichlaridan biri sifatida dissertatsiya mavzusiga oid amaliy materiallar bazasi yaratildi. Bunda o‘zbek tilidagi frazeologik birliklar, maqol va matallar tanlab olinib, ular mavzuga muvofiq ravishda guruhlarga ajratildi. Har bir birlik lingvomadaniy nuqtayi nazardan tahlil qilinib, unda aks etgan milliy-madaniy belgilar aniqlashtirildi.

Amaliyotning uchinchi va to‘rtinchi haftalarida bevosita tajriba-sinov ishlari o‘tkazildi. Ushbu jarayonda yig‘ilgan materiallar asosida barqaror til birliklarining

semantik, pragmatik va lingvomadaniy xususiyatlari chuqur tahlil qilindi. Tahlil natijalari dissertatsiyaning birinchi bobida nazariy qoidalar sifatida umumlashtirildi.

Bundan tashqari, stajirovka davomida pedagogik faoliyat bilan bog‘liq ishlar ham amalga oshirildi. Jumladan, bakalavriat talabalari uchun dars ishlanmalari tayyorlandi, kurs ishlari tahlil qilindi va ularga taqrizlar yozildi. Ushbu faoliyat tadqiqot mavzusining amaliy jihatlarini chuqurroq anglashga hamda lingvomadaniy yondashuvni ta’lim jarayoniga tatbiq etish imkoniyatlarini baholashga yordam berdi.

Umuman olganda, ilmiy amaliyot davomida bajarilgan ishlar magistrlik dissertatsiyasining birinchi bobini shakllantirishda muhim manba bo‘lib xizmat qildi. Tajriba-sinov ishlari natijasida barqaror til birliklarida lingvomadaniy kodlarning ifodalanishiga oid nazariy qarashlar amaliy materiallar bilan boyitildi va tizimli ravishda asoslab berildi.

Ilmiy amaliyot (stajirovka) jarayonida bajarilgan ishlar magistrlik dissertatsiyasining birinchi bobini shakllantirishda muhim metodologik va amaliy asos bo‘lib xizmat qildi. Amaliyot davomida ishlab chiqilgan tajriba-sinov dasturi asosida tadqiqotning yo‘nalishi aniqlashtirildi hamda nazariy va amaliy ishlar o‘zaro uyg‘un holda olib borildi.

Stajirovka jarayonida lingvomadaniyatshunoslik, frazeologiya va semantika yo‘nalishlariga oid ilmiy manbalar tahlil qilinib, barqaror til birliklari hamda lingvomadaniy kod tushunchalarining ilmiy talqinlari umumlashtirildi. Ushbu jarayon dissertatsiyaning birinchi bobi uchun zarur bo‘lgan nazariy asoslarni shakllantirish imkonini berdi.

Amaliy ishlar doirasida barqaror til birliklaridan iborat materiallar bazasi yaratildi va ular lingvomadaniy jihatdan tahlil qilindi. Tahlillar natijasida mazkur birliklarda milliy madaniyatga xos belgilar, qadriyatlar va ijtimoiy qarashlar aks etishi aniqlandi. Bu esa barqaror til birliklarining lingvomadaniy axborotni saqlash va uzatishdagi muhim rolini tasdiqlaydi.

Shuningdek, o‘quv-uslubiy materiallar va darsliklar tahlili natijasida barqaror til birliklarini o‘qitishda lingvomadaniy yondashuvni kuchaytirish zarurligi asoslab berildi. Pedagogik faoliyat bilan bog‘liq tajribalar esa mazkur yondashuvni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlarini ko‘rsatdi.

Olib borilgan tajriba-sinov ishlari natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

barqaror til birliklari lingvomadaniy kodlarning muhim ifoda vositasi hisoblanadi;

ushbu birliklarni lingvomadaniy jihatdan tahlil qilish ularning mazmun-mohiyatini chuqurroq ochishga xizmat qiladi;

ta’lim jarayonida lingvomadaniy yondashuvni qo‘llash til o‘rganish samaradorligini oshiradi.

Umuman olganda, ilmiy amaliyot davomida olingan natijalar magistrlik dissertatsiyasining keyingi boblarini ishlab chiqishda muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi hamda tadqiqotning izchil davom ettirilishini ta’minlaydi.